

MAHKUM PSIXOLOGIYASI VA RESOTSIALLASHTIRISH VAZIFALARI

G'ulomddinov Doston

O'zMU Jizzax filiali Oila psixologiyasi kafedrası o'qituvchisi

Bekbayeva Dinora

Qurbonova Zarina

O'zMU Jizzax filiali Oila psixologiyasi yo'nalishi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15854466>

Annotatsiya: Mahkumning psixologiyasi mahkumning xulq-atvori va atrof-muhit bilan o'zaro munosabati, motivatsiyasi, qadriyat yo'nalishlari, e'tiqodlari, hissiyotlari va boshqa ko'plab muhim jihatlarini o'rganadi. Psixologik tadqiqot natijalari mahkumning deviant xatti-harakatlarining sabablarini aniqlashga yordam beradi va unga turli xil hayotiy vaziyatlarga munosib javob berishni va boshqa odamlar bilan konstruktiv ijtimoiy munosabatlarni o'rnatishni o'rganishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: shaxs psixologik, mahkumning psixologiyasi, o'zini - o'zi baholash, o'zini - o'zi nazorat qilish, o'zini o'zi boshqarish, huquqni yaratish usullari, huquqiy tartibga solish usullari depressiya, shizofreniya yoki alkogolizm, huquq nazariyasi.

Аннотация: перевод на русский психология осужденного изучает поведение и взаимодействие осужденного с окружающей средой, мотивацию, ценностные ориентации, убеждения, чувства и многие другие важные аспекты. Результаты психологического исследования помогут выявить причины девиантного поведения осужденного и помогут ему научиться адекватно реагировать на различные жизненные ситуации и выстраивать конструктивные социальные отношения с другими людьми.

Ключевые слова: Психология личности, психология осужденного, самооценка, самоконтроль, саморегуляция, способы создания права, методы правового регулирования депрессии, шизофрении или алкоголизма, теория права.

Annotation: The psychology of the convict explores the important aspects of the convict's behavior and interaction with the environment, motivation, value orientations, beliefs, emotions, and many others. The results of the psychological study will help determine the reasons for the deviant behavior of the convicted person and help him learn to adequately respond to various life situations and establish constructive social relationships with other people.

Keywords: personality psychological, psychology of the convicted, self - assessment, self - control, self-control, methods of creating law, methods of legal regulation depression, schizophrenia or alcoholism, theory of law.

Mahkumning psixologiyasi qayta sotsializatsiya vazifasini muvaffaqiyatli amalga oshirish, ya'ni mahkumni jamiyatda tiklash uchun katta ahamiyatga ega. Ushbu jarayonda psixolog jinoyat sodir etish sabablarini aniqlashi va tahlil qilishi, mahkumning ijtimoiylashuv darajasini aniqlashi, uni ijobiy reabilitatsiya qilish va jamiyatga muvaffaqiyatli kiritish uchun harakatlar rejasini ishlab chiqishi kerak. Psixologning mahkumlar bilan ishlashining asosiy jihatlaridan biri bu ularning kuchlari va imkoniyatlariga bo'lgan ishonchini rivojlantirish, shuningdek, yangi vakolat va ko'nikmalarni rivojlantirish uchun sharoit yaratishdir. Ajralmas tarkibiy qism mahkumning o'z harakatlari uchun faolligi va javobgarligini rivojlantirishdir.

Shuni ham yodda tutish kerakki, mahkumlarning aksariyati ruhiy va ijtimoiy muammolarga duch kelishadi. Ular depressiya, shizofreniya yoki alkogolizmdan aziyat chekishi mumkin. Ushbu muammolarni e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi va ularni hal qilish uchun tegishli tibbiy yordam va

maxsus psixologik ish talab etiladi. Shunday qilib, har bir mahkumning o'ziga xos psixologik xususiyatlari va muammolari bor, ularni rehabilitatsiya qilish va qayta sotsializatsiya qilishda e'tiborga olish kerak.

Mahkumlar psixologiyasining xususiyatlarini bilish qayta tarbiyalash maqsadlariga erishishning zaruriy shartidir.

Hibsga olinganlarda xususiyatlarning shakllanishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar quyidagilardir:

1. ozodlikdan mahrum qilish joyida rejim mavjudligi;
2. ehtiyojlarni cheklash;
3. hukmron hayot stereotipining o'zgarishi;
4. qamoq jazosiga hukm qilish bilan bog'liq tajribalar.

“Umumiy ma'noda, ozodlikdan mahrum qilish joylarida bo'lgan jinoyatchi begonalashtirilgan va ayni paytda tashqi omillarga psixologik qaram bo'lgan shaxs deb aytishimiz mumkin”.

Mahkumlar psixologiyasining xususiyatlari ma'lum bir ruhiy holatlar majmuasida namoyon bo'ladi:

1. o'zgarishlarni kutish holati (ishni ko'rib chiqish, e'lon qilish, ozod qilish);
2. sabrsizlik holati;
3. depressiya holati;
4. melanxolik holati.

Ruhiy holatlarning o'zgarishi ozodlikdan mahrum qilish joyida bo'lishning ma'lum muddatlari bilan bog'liq.

Mahkumlar bir nechta toifalarga bo'linishi mumkin:

1. Asosiy: qotillik, zo'ravonlik, zo'rlash yoki yirik firibgarlik kabi og'ir jinoyatlar uchun sudlanganlar. Ular ko'pincha uzoq muddatli qamoq jazosiga ega va jamiyat uchun xavfli bo'lishi mumkin. Bunday mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish yanada jiddiy choralarni talab qiladi va ko'p vaqt talab qilishi mumkin.
2. Kichik: o'g'irlik, giyohvand moddalar yoki qasddan zarar etkazish kabi unchalik og'ir bo'lmagan jinoyatlar uchun sudlanganlar. Ularning qamoq muddati qisqaroq bo'lishi mumkin, ammo ular hali ham jamiyatga qaytish va kelajakdagi jinoyatlardan qochish imkoniyatiga ega bo'lish uchun qayta sotsializatsiyaga muhtoj.
3. Qayta tiklanadigan toifa: ular o'zlarining xatti-harakatlarini o'zgartirish va yana jamiyatning bir qismi bo'lish uchun o'zlari ustida ishlaydigan mahkumlardir. Ular malaka oshirish, kasbiy tayyorgarlik va terapiya dasturlarini qo'llashlari mumkin.
4. Ozod qilinganlar: ular qamoq jazosini o'tagan va ozod qilingan mahkumlardir. Ular yangi hayotni shakllantirish, ish, do'stlar va uy topish uchun qayta sotsializatsiya bo'yicha qo'shimcha yordam olishlari mumkin.

Biz mahkumning ruhiy holatidagi o'zgarishlar bilan bog'liq quyidagi asosiy davrlarni ajratib ko'rsatamiz.

Moslashish davri, yangi yashash sharoitlariga ko'nikish. Bu davr dastlabki 3-4 oy davom etadi. Bu davrda ehtiyojlarning cheklanishi, mavjud stereotipning o'zgarishi ayniqsa keskindir. Bularning barchasi mahkum yangi yashash sharoitlari uchun zarur bo'lgan fazilatlarni rivojlantirmaguncha, asabiylashish, tushkunlik va depressiyaning kuchayishiga yordam beradi.

Tashqi ko'rinish davri, hayotning yangi sharoitida qiziqishlarning rivojlanishi. Bu davr mahkumning aqliy faolligini keltirib chiqaradigan va oshiradigan ijobiy his-tuyg'ularning paydo bo'lishi va rivojlanishi bilan bog'liq. Bunday sharoitlarga hissa qo'shadigan manfaatlar juda xilma-xil bo'lishi mumkin: mahkumlar jamoasi hayotida ishtirok etish, bajarilgan ishlar, madaniy hordiq chiqarish, o'qish, qarindoshlar bilan uchrashish va boshqalar. Keng doiradagi manfaatlarning paydo bo'lishi, bajariladigan ijtimoiy rollar tarkibining kengayishi mahkumning psixologiyasining o'zgarishiga yordam beradi.

Tashqi ta'sirning o'z-o'zini tarbiyalash bilan uyg'unlashuv davri. Qayta tarbiyalash jarayonini bunday davr ko'rinishisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. U hayotdagi maqsadlarning paydo bo'lishi, ularga erishish yo'llarini ishlab chiqish bilan tavsiflanadi. Mahkumning psixologiyasida sodir etgan jinoyati uchun pushaymonlik, uni boshdan kechirish, etkazilgan zararining o'rnini qoplash istagi bilan uyg'unlashgan holda ko'proq namoyon bo'ladi. Bu davr hayotdagi qiymat xususiyatlarini qayta baholash bilan tavsiflanadi.

Mahkumning ozod etilishidan oldingi davr . Ozodlikni kutish ko'pincha juda qiyin, chunki u yangi sharoitlarda (oiladagi, ishdagi munosabatlar va boshqalar) uni kutib turgan qiyinchiliklar tajribasi bilan bog'liq. Shu sababli, ruhiy tushkunlik holatining rivojlanishi, asabiylashish kuchayishi mumkin.

Jamiyat bilan o'zaro munosabatlar mahkumlarni muvaffaqiyatli qayta ijtimoiylashtirishning muhim jihatlaridan biridir. Ushbu jarayon mahkum o'z xatosini va hayotini yaxshi tomonga o'zgartirishga tayyorligini anglashi, shuningdek, uning keyingi taqdiri kelajakda o'zini qanday tutishiga bog'liqligini tushunishi kerak bo'lganpaytda boshlanishi kerak. Muvaffaqiyatli qayta sotsializatsiya omillariga quyidagilar kiradi:

1. Qarindoshlar va do'stlar tomonidan qo'llab-quvvatlash. Har qanday odam baxtsizlikka duch kelishi va qamoqqa tushishi mumkin, ammo bu ular qarindoshlari va do'stlarining yordamisiz va yordamisiz qolishlari kerak degani emas. Atrof-muhit bilan munosabatlar yanada muvaffaqiyatli qayta sotsializatsiya uchun asosdir.
2. Jamiyat bilan aloqa. Jamiyatga qaytish uchun mahkum qamoqxonalarda xodimlaridan tortib, ozodlikka chiqqandan keyin ish topishga yordam beradigan tanishlar bilan tugaydigan odamlar bilan normal munosabatlarni o'rnatishi kerak.
3. Malaka oshirish. Yaxshi ta'lim va kasbiy mahorat ishga joylashish va jamiyatga muvaffaqiyatli qo'shilish imkoniyatini oshiradi. Qamoqxonada o'qitish va malaka oshirish dasturlari mahkumlarga muvaffaqiyatli qayta sotsializatsiya qilish uchun zarur ko'nikmalarni egallashga yordam beradi.
4. Ijtimoiy xizmatlarni qo'llab-quvvatlash. Ijtimoiy xizmatlarning vazifasi mahkumning jamiyatga qaytishiga, ish topishiga va yangi sharoitlarda harakatlanishiga yordam berishdir. Shuningdek, ular giyohvandlik yoki spirtli ichimliklarga qaramlikni davolashni tashkil qilish kabi har qanday zarur yordamni taqdim etadilar.

5. O'z-o'zini tarbiyalash va o'zini rivojlantirish. To'plangan tajriba mahkumga o'tmishdagi xatolarga yo'l qo'ymaydigan yaxshiroq odam bo'lishga imkon beradi. Bu vaqt va qat'iyatni talab qiladi, ammo kelajagiga ishonadiganlar uchun bu qiyin bo'lmaydi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Madumarov Talatbek Tolibjonovich, & Gulomjonov Odiljon Rahimjon o'g'li. (2021). PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF A LEASING MECHANISM IN PUBLIC -PRIVATE PARTNERSHIP. International Engineering Journal For Research & Development, 6(SP), 5.
2. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/7MXR32>.
3. Otamuratov Rustam Uskanovich, BuxDU "Yuridik psixologiya" o'quv qo'llanma. 2023
4. <https://zenodo.org/record/7652404>
5. <http://fayllar.org/kirish-bob-yuridik-psixologiyaning-vujudga-kelishi-tarixi.html?page=17>